

**Спеціалізованій вченій раді Д 26.007.04 в
Національній академії внутрішніх справ
ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1**

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора, завідувача
кафедри нотаріального та виконавчого процесу і адвокатури Фурси
Світлани Ярославівни на дисертацію Симбірської Єлизавети Володимирівни
на тему: «Належність і допустимість доказів у цивільному процесі України»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право;
міжнародне приватне право

Актуальність теми дослідження

Тема даної наукової праці є актуальною, оскільки ухвалення судом законного та обгрунтованого рішення, яке є актом правосуддя не можливе без доказів, які, у свою чергу, згідно статей 77, 78 Цивільного процесуального кодексу України (надалі-ЦПК) мають відповідати вимогам належності і допустимості, оскільки, у противному разі, суд не може їх брати до уваги. При оцінці доказів суд має виходити із правил належності та допустимості доказів. Не дивлячись на те, що даній темі присвячувались наукові дослідження як на рівні кандидатських, так і докторських дисертацій дана тема дослідження себе не вичерпала, оскільки нові зміни у цивільному процесуальному законодавстві щодо розширення засобів доказування, зокрема, поява та законодавча регламентація електронних доказів та ін. ставить перед вченими нові завдання щодо переосмислення деяких підходів до доказів. Так, нові концепції вчених щодо теорії доведення та його структурних елементів – доводів (Фурса С.Я, Цюра Т.В., Кучер Т.М.) також потребують нових підходів до дослідження належності та допустимості доказів як з точки зору теорії, так і практики.

Про актуальність теми дослідження свідчить також те, що комплексне дослідження належності та допустимості доказів як критеріїв їх оцінки на

Вх. №	4589
15	11 20 19
кількість аркушів:	12
осн. док.	додаток —

рівні кандидатської дисертації у цивілістичній процесуальній науці не проводилося.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконано з урахуванням основних положень Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 роки, схваленої указом Президента України від 20 травня 2015 року, Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, затвердженої указом Президента України від 10 травня 2006 року № 361/2006, Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 року № 275, планів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2015 – 2019 роки.

Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертантка Симбірська Є. В. поставила перед собою за мету дослідити визначення особливостей застосування окремих критеріїв оцінки доказів у цивільному процесі, а саме: належності та допустимості, їх значимості для правильного вирішення справи, і визначила такі *задачі*: дослідити особливості становлення наукової думки щодо належності та допустимості доказів, визначити еволюцію правового регулювання критеріїв належності та допустимості доказів, встановити особливості правової регламентації належності та допустимості доказів на основі аналізу зарубіжного досвіду, виділити основні змістовні ознаки належного доказу, визначити процесуальні особливості оцінки доказів на підставі застосування критерію належності, сформулювати зміст критерію допустимості доказів у цивільному процесі, визначити значення застосування критерію допустимості, надати пропозиції

щодо удосконалення цивільного процесуального законодавства України тощо.

Аналіз дисертаційного дослідження дає підставу стверджувати, що мету, поставлену перед собою дисертанткою, досягнуто. Автор виконала завдання дисертаційної роботи шляхом напрацювання наукових положень і пропозицій теоретичного та практичного спрямування, а також внесла пропозиції щодо вдосконалення та внесення змін до цивільного процесуального законодавства України.

У представленій дисертації проведено комплексне наукове дослідження теоретичних проблем і їх практичних проявів щодо належності та допустимості доказів у цивільному процесі.

Матеріал викладено відповідно до складеного плану роботи, автором правильно сформульовані мета і завдання дослідження, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами.

Досліджені автором основи застосування критеріїв належності і допустимості доказів мають сприяти формуванню теоретичної моделі, яка може відтворюватися у законодавстві, практичній діяльності суддів, сторін цивільної справи та інших учасників процесу.

Представлене дисертаційне дослідження відображає своєрідний погляд автора, побудований на основі системи доктринальних наукових підходів.

Грунтовний аналіз як чинних норм цивільного процесуального законодавства та актуальних матеріалів судової практики, так й історичних засад становлення наукової думки щодо належності та допустимості доказів, а також еволюції правового регулювання відповідних критеріїв оцінки доказів, свідчить про позитивне значення дисертації та високий ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків автора.

У дисертаційному дослідженні вирішені основні дослідницькі завдання. Проведено аналіз наукової думки щодо оцінки доказів, а також вітчизняного і зарубіжного досвіду правового регулювання належності та допустимості

доказів, що дозволило сформулювати авторські висновки та пропозиції, які становлять наукову новизну.

Усе вище зазначене дає підстави зробити висновок про те, що робота є ґрунтовною, а наукові висновки та рекомендації є слухними.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Структура дисертації обумовлена метою і предметом дослідження.

Дисертація складається з анотації, державною та анґлійською мовами, списку публікацій автора за темою дисертації, вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та одного додатка.

У *першому розділі* автором досліджено розвиток і стан наукової розробки проблеми і методологію дослідження належності і допустимості доказів у цивільному процесі України, еволюцію правового регулювання правил про належність та допустимість доказів у цивільному процесі України, правову регламентацію правил про належність та допустимість доказів у законодавстві інших держав (*арк.27-80 дисер*).

У *другому розділі* сформульовано поняття та визначено значення належності доказів і процесуальний порядок її встановлення у цивільному процесі, виокремлено ознаки належного доказу, визначено стадії оцінки доказів на предмет їх відповідності критерію належності (*арк.85-137 дисер*).

У *третьому розділі* досліджуються поняття та значення допустимості доказів, визначається процесуальний порядок встановлення допустимості доказів у цивільному процесі, визначено стадії вирішення питання про допустимість доказів, виокремлено ознаки, що в сукупності утворюють зміст критерію допустимості (*арк. 143-193 дисер*).

Такий підхід до визначення змісту дослідження є логічним та послідовним, що дозволило сформулювати низку наукових положень, які мають важливе науково-теоретичне значення і практичну спрямованість.

До кожного розділу роботи зроблено висновки та в кінці роботи мають місце загальні висновки щодо вирішення наукової проблеми, пов'язаної із визначенням належності та допустимості доказів як критеріїв їх оцінки судом при розгляді цивільних справ.

У дисертації використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання досліджуваних проблем.

Позитивне враження справляє рукопис дисертації та анотація до нього, які відповідають нормам продукування наукових текстів. Зміст анотації відповідає змісту дисертації. Вочевидь, обрана наукова проблема ретельно вивчена та опрацьована автором, а для її всебічної аргументації задіяно значний обсяг фахової літератури як національної, так і зарубіжної та емпіричних джерел, зокрема, опублікованої судової практики та її аналіз в Постановах пленуму Верховного Суду України зокрема практика суду першої інстанції Біляївського райсуду Одеської області (200 найменувань).

Робота є достатньо збалансованою, виконана відповідно до, встановлених МОН України, вимог щодо дисертаційних робіт, завершується сформульованими автором висновками та пропозиціями.

Практична і теоретична значимість отриманих результатів дисертаційного дослідження.

Сформульовані у дослідженні пропозиції та висновки можуть бути використані:

у науковій діяльності - під час проведення подальших наукових досліджень у науці цивільного процесу, зокрема при дослідженні доказів процесу доказування, розробки й удосконалення процесуального порядку оцінки доказів;

у законотворчій діяльності – для удосконалення цивільного процесуального законодавства;

у навчальному процесі – при підготовці навчальних посібників та підручників, при викладанні навчальної дисципліни «Цивільне право та процес», спецкурсу «Докази та доказування в цивільному процесі»

у правозастосовній діяльності – у цивільному судочинстві.

Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що робота є першим комплексним науковим дослідженням належності та допустимості доказів в цивільному процесі України з урахуванням змін цивільного процесуального законодавства та наближення його до європейських стандартів судочинства. Це дозволило сформулювати деякі нові висновки та пропозиції про внесення змін та доповнень з досліджуваних питань до ЦПК (*арк. 14 автореф.*)

Варто звернути увагу на такі теоретичні положення, що сформульовані дисертанткою, які характеризуються певним ступенем новизни:

- характеристику періодів становлення наукової думки щодо проблем належності та допустимості доказів у цивільному процесі (*підрозділ 1.1. дисер.*), що свідчить про вміння автора робити узагальнення і диференціювати історичні періоди за правовим значенням;
- порівняльний аналіз правової регламентації правил про належність та допустимість доказів у законодавстві інших держав (*підрозділи 1.2. та 1.3. дисер.*), зокрема, пропозиція про доцільність запровадження у вітчизняний цивільний процес французького досвіду встановлення змісту допустимості доказу, зокрема через призму неприпустимості порушення прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, що значно розширює сферу застосування допустимості, виводячи її далеко за межі формального критерію оцінки доказів, а також досвіду Естонії щодо чіткого визначення випадків, за яких докази є неналежними та недопустими. Такий перелік значно мінімізує неоднакове застосування та тлумачення судами правових норм, що підвищує рівень судочинства загалом (*арк. 83–84 дисер.*).

- висновок про те, що належність доказів слід розглядати як критерій оцінки за допомогою якого суд визначає чи підлягає застосуванню доказ при розгляді справи та чи містить він інформацію про обставини, що мають значення для справи та які необхідно встановити для її вирішення, або його необхідно відхилити як неналежний із обґрунтування у мотивувальній частині судового рішення (*арк. 114 дисер*);

- висновок про те, що закон повинен регламентувати питання засобів доказування так, щоб видозміна існуючих засобів чи виникнення нових не потребували щоразу внесення змін до процесуального закону, а суд міг самостійно визначати законність поданого йому засобу доказування, застосовуючи загальні норми ЦПК України (*арк. 149 дисер., арк.13 автореф*).

- визначення належності доказів через наявність зв'язку між змістом фактичних даних та фактами, що підлягають встановленню та мають значення для вирішення справи. Належність доказу є першочерговим критерієм оцінки доказів судом на їх здатність підтвердити або спростувати обставини, необхідні для встановлення у конкретній справі та зв'язок цих доказів з предметом доказування

Заслужують на підтримку й інші висновки автора, наведені в кінці кожного розділу та у розділі «Висновки».

Наукова новизна дослідження та її складові сформульовані коректно, їх кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам.

Повнота викладення положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих автором працях

Основні положення та висновки дисертації викладено в 11 (одинадцяти) публікаціях, зокрема, у п'яти статтях у наукових фахових виданнях України, двох статтях у наукових періодичних виданнях інших держав, чотирьох тезах виступів на науково-практичних конференціях.

Кількість публікацій та повнота висвітлення результаті, яких досяг дисертант при написанні роботи відповідає вимогам, встановленим МОН.

Тому можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження Симбірської Є.В. пройшло належну апробацію та є самостійною науковою працею, яка має завершений характер.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Автореферат дисертації за структурою та змістом відповідає вимогам, які ставляться МОН до такого роду робіт. У авторефераті відображено зміст роботи, основні положення результати та висновки проведеного дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації є тотожними, що свідчить про комплексний та високий науковий рівень даної наукової праці.

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту.

Рецензоване дисертаційне дослідження, в цілому, заслуговує позитивної оцінки, але містить низку положень, висновків, які мають дискусійний характер та потребують уточнення під час захисту:

1. У переліку вчених, які присвятили свої роботи доказам, зокрема. й їх належності та допустимості, дисертантка зазначає Фурсу СЯ., Цюру Т.В., Кучер Т.М. (арк.19,128-129дисер.) але ці вчені крім зазначених питань займались дослідженням таких категорії як «доводи» та «доведення», які мають місце у статтях 12,п.3 ч.1 ст.43, ст. 81, ч.4,5 ст. 367,ст.382. ст.416 ЦПК та ін. Виходячи із аналізу цих норм можна побачити, що законодавець не завжди правильно оперує цими термінами. Так, ст. 81 ЦПК називається *Обов'язок доказування* ..., але у ч. 1 даної норми вживається термін не *доказування*, а *доведення*, тобто кожна сторона повинна довести, а не доказати певні обставини, які мають значення для справи. Також у п. 2ч.1

ст.43 ЦПК мають *подавати докази*, але згідно п.3 цієї ж норми вони мають *наводити свої доводи* та заперечення проти *доводів* інших осіб.

У цьому зв'язку під час захисту хотілося б заслухати мотивовану думку дисертантки чи вважає вона поняття «докази» і «доводи», «доказування» є «доведення» синонімами чи самостійними правовими категоріями та в чому полягає їх сутність та відмінність? Чи можна поширювати правило про належність доказів на доводи, оскільки, наприклад, при дослідженні таких засобів доказування як показання свідків, які підтверджують обставини справи, реально у процесі може мати місце така ситуація, коли сторони та інші учасники справи можуть їм ставити запитання, а поставити юридично грамотно запитання без розумової діяльності не можливо. Тому показання свідка це не лише переказ очевидця подій, а й перевірка судом дійсності даних показань, зіставлення їх з іншими дозами у справі, яка необхідна суду для зняття чи не взяття цих показань для обґрунтування рішення чи вирішення питання про притягнення свідка до кримінальної відповідальності за завідомо неправдиві показання.

2. У підрозділі 1.3 (*арк.76-77 дисер., арк. 12 автореф.*) дисертантка пропонує з метою подальшого розвитку правового регулювання належності та допустимості доказів в Україні запозичити досвід Естонії щодо чіткого визначення випадків за яких докази є неналежними та недопустимими. Вона вважає, що такий деталізований перелік випадків значно мінімізує неоднакове застосування та трактування судами норм, що підвищить рівень судочинства загалом, але при цьому вона не формує такий перелік – норми для внесення доповнень до ЦПК.

Том під час захисту хотілося б, щоб дисертантка сформулювала норми до ЦПК України, у яких передбачила б перелік випадків за яких докази є неналежними та недопустимими.

3. Належність доказу регламентується ст. 77 Цивільного процесуального кодексу, то це, фактично, означає, що дана норма, виходячи із предмету цивільного процесу, має визначати процесуальну діяльність

суду та учасників справи. Тому не достатньо у ній лише зазначити які докази є належними, і якщо доказ не стосується предмету доказування, суд їх не бере до уваги.

У цьому зв'язку хотілося б заслухати думку дисертантки: Як суддя перевіряє (конкретизувати його дії) належність доказу до справи? Чи така діяльність здійснюється лише процесуально, чи все ж таки він здійснює оцінку належності доказу до справи за своїм внутрішнім переконанням, яке не інакше як розумовою діяльністю назвати не можна, тобто він повинен, як зазначає дисертантка (*арк. 134 дисер.*, *арк. 13 автореф.*) в мотивувальній частині рішення зазначити, чому доказ є неналежним до справи, тобто висловити свої доводи, довести, а не доказати це.

4. На *арк. 121 дисертації*, *арк.10 автореф.* йдеться про те, що суд витребує докази за власною ініціативою і одночасно при цьому зобов'язаний здійснити оцінку їх допустимості, але така ініціатива суду не завжди відповідає принципу змагальності.

Тому під час захисту хотілося б заслухати думку дисертантки щодо ініціативи суду з витребування доказів у різних видах провадження, чим вона зумовлена і на якій стадії процесу: при витребуванні доказу (ст.84 ЦПК) чи при його оцінці на стадії ухвалення рішення суд перевіряє його допустимість (ст.89 ЦПК). Крім того, згідно з ч. 2 ст. 84 ЦПК суд на клопотання особи може витребувати доказ та при цьому у п.2) особа має вказати обставини, які може підтвердити цей доказ або аргументи, які він може спростувати.

З аналізу ч. 3 ст. 84 ЦПК випливає, що суд може задовільнити чи може відмовити у задоволенні клопотання про витребування доказу. Тому виникає запитання: Чи є підставою для таких дій суду перевірка ним належності та допустимості доказу?

5. У зауваженні 1 опонента вказувалось на те, що ЦПК оперує такими поняттями як «доводи» та «доведення», тому поняття «предмету доказування» сформульовано дисертанткою не зовсім коректно, оскільки нею не враховано таку категорію як «предмет доведення». Але спір про

належність доказу та його допустимість належить сам до предмету доведення, оскільки згідно ст.89 ЦПК суд оцінює докази, тобто їх належність та допустимість за своїм внутрішнім переконанням .

Тому під час захисту хотілося б заслухати думку дисертантки: В чому сутність поняття «внутрішнє переконання судді при оцінці доказів»? З урахуванням викладеного уточнити формулювання поняття предмету доказування (доведення) ?

6. Важко погодитись із структурним викладенням дисертанткою її результатів дослідження, коли велика кількість її нових висновків віднесена до розділу «Висновки», а не до наукової новизни – пункт «вперше», які виносяться на захист, адже саме ці висновки є квінтесенцією наукової праці.

Загальний висновок

Дисертаційна робота на тему «Належність і допустимість доказів у цивільному процесі України», підготовлена Симбірської Є.В. є комплексним науковим дослідженням, яка виконана у такому аспекті вперше і поглиблює існуючі наукові розробки у зазначеній сфері та є суттєвим внеском у науку цивільного процесу.

Дисертація є завершеною, самостійною. кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково-обґрунтовані та практично цінні результати, що вирішують важливі науково-практичні проблеми належності та допустимості доказів як інституту цивільного - процесуального права України.

Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам, які пред'являються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Вважаємо, що дисертаційна робота на тему «Належність і допустимість доказів у цивільному процесі України», представлена на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13

«Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а її автор Симбірська Єлизавета Володимирівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент:

Доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри
нотаріального та виконавчого процесу і адвокатури
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Фурса С.Я.

Підпис Фурси С.Я. засвідчую:

Підпис
Фурси С.Я.
10.11.2014

